

Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Κ Η
Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Κ Η
Α Ρ Μ Ο Ν Ι Α

Τεύχος 46

IV - 2016

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

εξαρτώνται από τον βαθμό της συνειδητοποιημένης ταξικής δράσης του προλεταριάτου και από τον αριθμό των μελών και τον βαθμό εμπλοκής των σε αυτή τη δράση.

Όσο η πλειονότητα των προλεταρίων "διάγει ειρηνικώς" τον εργασιακόν και εξω-εργασιακόν της βίον ή διαμαρτύρεται εντός των νομίμων πλαισίων, ή και εκτός αυτών των πλαισίων αλλά εντός ορίων που γίνονται ανεκτά από τους πολιτικούς θεσμούς της καπιταλιστικής κοινωνικής σχέσης, τότε έχουμε μια λειτουργική δημοκρατία.

Όταν ένα μεγάλο κομμάτι της εργατικής τάξης αρχίζει, σε κοινωνικά "ρευστές" καταστάσεις, να αναπτύσσει δράση για την εξυπηρέτηση των στόχων της τάξης συνολικά, τότε η δημοκρατία "σκληραίνει" για να αντιμετωπίσει αυτήν την δράση, που διεξάγεται πια όχι απλώς εξωθεσμικά αλλά ενάντια στους θεσμούς και για την ανατροπή τους. Αυτή η δράση συναντάται γρήγορα με την σκληρή καταστολή/απάντηση της σκληρυθείσας δημοκρατίας. Αυτή η δράση, είτε επεκτείνεται στο χώρο και εμπλέκει στις διεργασίες της και άλλα μέλη της τάξης είτε όχι, δείχνει τα πρώτα όρια και το πραγματικό πρόσωπο της δημοκρατίας, που διαγράφονται στη ρητή και συνάμα άρρητη φράση: καμιά ανοχή στην αμφισβήτηση της δημοκρατίας (ρητή) = καμιά ανοχή στην αμφισβήτηση της καπιταλιστικής σχέσης (άρρητη) — σχέσης που συνιστά την υλική βάση των δημοκρατικών θεσμών, βάση επί της οποίας επιτυγχάνουν αυτοί οι θεσμοί την αναπαραγωγή τη δική τους και την αναπαραγωγή της συνολικής καπιταλιστικής κοινωνικής σχέσης.

Όταν αποτυγχάνει η καταστολή και η εξέγερση γενικεύεται, τότε ο καπιταλισμός καταφεύγει σε διάφορες μορφές αυταρχικής ή/και δικτατορικής άσκησης της εξουσίας του και έτσι το παραμύθι περί δημοκρατίας (ισότητα, ίσες ευκαιρίες, ισονομία, δικαιοσύνη κ.λ.π.) μπαίνει στο ψυγείο μέχρι να εξασφαλιστεί ότι οι προλεταριοί έχουν αρκούτως "συνετιστεί" για να ξαναδιάγουν "ειρηνικώς" τον βίον τους.

Στο ανωτέρω αδρά διαγεγραμμένο πλαίσιο που θέτουμε, οι φλυαρίες για τον βαθμό της αναλογικής εκπροσώπησης του "λαού" από το πολιτικό προσωπικό (περισσότερο ή λιγότερο ενισχυμένη αναλογική, απλή αναλογική, συμμετοχική δημοκρατία, άμεση δημοκρατία και ό,τι άλλο θελήσει κανείς να προσθέσει) είναι ανεκδοτο-λογικού τύπου: λέμε και καμιά μαλακία να περάσει η ώρα. Αυτό επιβεβαιώνεται και από έναν "εθνάρχη" του "ελληνικού" καπιταλισμού, τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, με τα όσα είπε σε ένα υπουργικό συμβούλιο της 12ης Μαρτίου 1976, εν όψει του αντεργατικού Ν. 330 που θα ψήφισε η κυβέρνησή του στις 29/5/1976:

"Πουθενά δεν έγινε δικτατορία, χωρίς να προηγηθεί ο κίνδυνος επικρατήσεως του κομμουνισμού. Είς την Γερμανίαν επικράτησεν ο Χίτλερ διότι εδημιουργήθη κατάστασις αναρχίας από τους κομμουνιστάς. Είς την Ιταλίαν, ομοίως, γνωρίζετε τι συμβαίνει. Στην Ελλάδα, όσες φορές έγινε παρέκκλησις, οι κομμουνισταί έδωσαν την αφορμήν. Η δικτατορία, το ολοκληρωτικόν καθεστώς, είναι δευτερογενής κατάστασις και προκαλείται από τον κίνδυνον της επικρατήσεως του κομμουνισμού. [...] Είς οποιαδήποτε χώρα δημιουργείται η εντύπωσις ότι ο κομμουνισμός είναι ώριμος, την επομένην θα έχεις δικτατορίαν. [...] Η δικτατορία οφείλεται κατά 50% στους κομμουνιστάς, που θα ξεσηκώσουν τα λαϊκάς μάζας και κατά 50% στην σπουδήν των Ελλήνων να βελτιώσουν το βιωτικόν τους επίπεδον, πέραν των μέσων που διαθέτουν, την οποίαν εκμεταλλεύεται ο κομμουνισμός." (Χωρίον από την έρευνα του Τ. Κωστόπουλου σχετικά με τα πρακτικά του υπουργικού συμβουλίου της 12ης Μαρτίου 1976, η οποία δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών, στο φύλλο της 11ης-12ης-13ης Μαρτίου 2016.)

Ο καπιταλισμός ως συνεργατισμός

Χάιντε θύμα, χάιντε ψώνιο
 χάιντε Σύμβολον αιώνιο!
 Αν ξυπνήσεις, μονομιάς
 θά 'ρτει ανάποδα ο ντουινιάς.

Κ. Βάρναλης

Κάθε άλλο παρά τυχαίο είναι το γεγονός ότι πολλαπλασιάζονται τους τελευταίους μήνες οι αναφορές του κοιματικού και κυβερνητικού προσωπικού του ΣΥΡΙΖΑ στον συνεργατισμό, ενώ συνάμα αυξάνεται και η προβολή μέσω των ΜΜΕνημέρωσης εγχειρημάτων προς αυτήν την συνεργατική κατεύθυνση.

Διαπιστώνουμε, έτσι, και θα το εξηγήσουμε αμέσως, ότι το φτωχινό μονοπάτι που ακολουθεί ο ΣΥΡΙΖΑ, για να αποκτήσει μόνιμη και πιστή εκλογική βάση και κατ' επέκταση να γίνει ο ένας από τους δύο πολιτικούς πόλους που θα εναλλάσσεται στην εξουσία, είναι το μονοπάτι του ΠΑΣΟΚ. Όπως το ΠΑΣΟΚ βουβάρδιζε όλο και περισσότερο τους εργαζόμενους, όσο πλησίαζε προς την εξουσία, με την "κοινωνική δικαιοσύνη" που αυτοί θα απολάμβαναν μέσω των εργατικών συμβουλίων, των κοινωνικοποιημένων επιχειρήσεων και των συμβουλίων γειτονιάς, κατορθώνοντας έτσι να έχει, μετά το 1981, τουλάχιστον το 30% του εκλογικού σώματος "στο τσεπάκι του", έτσι και ο ΣΥΡΙΖΑ έχει προ πολλού επενδύσει στον συνεργατισμό, ως το όχημα που θα του επιτρέψει να πετύχει ό,τι πέτυχε το ΠΑΣΟΚ. Ωστόσο, το ιστορικό κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο στο οποίο ενεργεί ο ΣΥΡΙΖΑ είναι βεβαίως τελείως διαφορετικό από εκείνο όπου ενεργούσε το ΠΑΣΟΚ μεταξύ 1974 - 1984.

Το ΠΑΣΟΚ, δηλαδή η πραγματική "πρώτη φορά αριστερά", χρησιμοποίησε τη γλώσσα των συμβουλίων εν μέσω μιας ραγδαίας προλεταριακής ριζοσπαστικοποίησης, που εκφραζόταν με την απόρριψη του συνδικαλισμού όχι μόνον της δεξιάς αλλά και της αριστεράς, και που οργανωνόταν κατά επιχείρηση (και όχι κατά κλάδο) μέσω εργοστασιακών συμβουλίων και επιτροπών. Η τελική ήττα του εργοστασιακού κινήματος στο τέλος του 1979 οδήγησε ένα τμήμα αυτών των ηττημένων προλεταρίων σπίτι του, ενώ ένα άλλο τμήμα εντάχθηκε στο ΠΑΣΟΚ με την ελπίδα ότι ο μεταρρυθμιστικός δρόμος προς την "κοινωνική δικαιοσύνη" θα ήταν αποτελεσματικότερος — κάτι που φυσικά δεν απεδείχθη, αλλά καλή απεδείχθη μια θέση στην καθεστωτική συνδικαλιστική γραφειοκρατία ή στο Δημόσιο...

Ο ΣΥΡΙΖΑ, η δήθεν πρώτη φορά αριστερά, εισέρχεται ως δύναμη εξουσία στο πολιτικό προσκήνιο το 2012, με το πλεονέκτημα της "σωστής" διαχείρισης άλλης μιας προλεταριακής ήττας, αυτής του Δεκεμβρίου του 2008, και με τη δυνατότητα να απορροφήσει την εκλογική πελατεία του ΠΑΣΟΚ, που δυσαρεστημένη από την μνημονιακή πολιτική του το εγκατέλειπε τάχιστα. Επίσης, η ραγδαία και εκτεταμένη απαξίωση κεφαλαίου λειτούργησε υπέρ του ΣΥΡΙΖΑ και από μια άλλη άποψη: οδήγησε τα μέχρι τότε εναλλασσόμενα στην εξουσία δύο κόμματα να προστατέψουν με έναν νόμο τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, θύματα και αυτές της απαξίωσης. Κι αυτό, γιατί αυτές οι επιχειρήσεις συνιστούν την σπονδυλική στήλη του ελληνικού καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού, απασχολώντας προ κρίσης 2.400.000 εργαζόμενους (σήμερα, 1.600.000). Γνωρίζοντας το μέγεθος της απαξίωσης κεφαλαίου που συνεπάγονταν τα μνημόνια, ψηφίστηκαν αρκετοί νόμοι με στόχο να προστατευτούν αυτές οι επιχειρήσεις (καταβαράθρωση του ημερομισθίου/μισθού, εισφορο-ασφαλιστικές ελαφρύνσεις, διευκόλυνση "μαύρης" απασχόλησης κ.λ.π.), αλλά ψηφίστηκε και ένας νόμος που θα αποτελούσε μελλοντικά τη βάση για την έναρξη ενός νέου κύκλου καπιταλιστικής ανάπτυξης. Ο νόμος αυτός ήταν ο 4019/2011, νόμος για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, που θεσμοθετούσε για πρώτη φορά στην Ελλάδα την κοινωνική οικονομία. Έχουμε λοιπόν τους "καθεστωτικούς" πολιτικούς εκφραστής του "ελληνικού" κεφαλαίου να παίζουν μπάλα στο γήπεδο του ΣΥΡΙΖΑ και με τις φανέλες του ΣΥΡΙΖΑ. Όπου φανέλες και γήπεδο διάβαζε "κοινωνική οικονομία", "συνεταιριστικές επιχειρήσεις", "αυτοδιαχείριση", "κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία (Κ.Α.Ο.)".

Όταν μια οικονομία βρίσκεται στην αρχή ή στο μέσον μιας μεγάλης ύφεσης, αυτό το γήπεδο και αυτές οι φανέλες δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν διότι θα γίνουν θύματα αυτής της ύφεσης και όχι διέξοδος απ' αυτήν. Στην διάρκεια μιας μεγάλης ύφεσης, τα προϊόντα/κεφάλαια που προκύπτουν και σωρεύονται από την εκμετάλλευση της εργασιακής δύναμης απαξιώνονται και απορροφώνται από άλλα και μεγαλύτερα κεφάλαια ακριβώς διότι στη διάρκεια της κρίσης και λόγω της μεγάλης μείωσης της καταναλωτικής δύναμης των μισθών τα "άξια λόγου" κέρδη για τα μεγάλα κεφάλαια προκύπτουν όχι από την πώληση των δικών τους προϊόντων αλλά από την απορρόφηση των ασθενέστερων κεφαλαίων και του

μεριδίου των στην αγορά. Ο συνεργατισμός λειτουργεί και σαν άμυνα απέναντι σε τέτοιες καταστάσεις αλλά πρωτίστως χρησιμεύει στη δημιουργία κεφαλαίων μέσω της εκμετάλλευσης/επένδυσης των συνεργαζόμενων χρηματικών κεφαλαίων και της εκμετάλλευσης της εργασιακής δύναμης των κατόχων αυτών των χρηματικών κεφαλαίων. Η συνεργατική ένωση μικρών χρηματικών κεφαλαίων είναι αναγκαία διότι σε καιρούς μεγάλης οικονομικής ύφεσης πίστωση... γιόκ, ενώ η από κοινού εκμετάλλευση της — σε πρώτη φάση, μόνον — δικής τους εργασιακής δύναμης τους δίνει τη δυνατότητα να αναπτύσσονται με αργότερο ή γρηγορότερο ρυθμό. Λέμε σε πρώτη φάση, διότι είναι ιστορικά αποδεδειγμένο ότι γρήγορα οι κάθε είδους συνεργατικές καταλήγουν να είναι κανονικές, κανονικότερες καπιταλιστικές επιχειρήσεις, μισθώνοντας εργασιακή δύναμη για τη λειτουργία τους, είτε ξεκινάνε τέτοιες είτε ξεκινάνε με το πρόσημα ενός σοσιαλιστικού εγχειρήματος. Στην "ουρά", λοιπόν, μιας μεγάλης οικονομικής ύφεσης, οι συνεργατικές καλούνται συνήθως να λειτουργήσουν σαν η ανάφλεξη που θα βάλει μπρος και θα ωθήσει το καπιταλιστικό όχημα στις ράγες ενός νέου κύκλου καπιταλιστικής ανάπτυξης. Όσοι τα καταφέρουν, θα δουν αργότερα τα μεγάλα κεφάλαια να επενδύουν σε αυτές και στις καινοτομίες τους μέρος του δικού τους κεφαλαίου. Όλα αυτά, χάρη στην αυτοεκμετάλλευση της εργασιακής τους δύναμης. Όλα αυτά, για να (ξανα)δημιουργηθεί, **με ελάχιστο κόστος για τα μεγάλα κεφάλαια**, ο αναγκαίος για έναν νέο κύκλο καπιταλιστικής ανάπτυξης **κοινωνικός πλούτος**, ο οποίος και θα (ξανα)προσφερθεί **πάλι με ελάχιστο κόστος** στα μεγάλα κεφάλαια. Μη βιαστεί κανείς να σχετικοποιήσει τη φράση μας "ιστορικά αποδεδειγμένο" ελλείψει επαρκούς ιστορικής γνώσης του συνεργατικού κινήματος. Στον ιστορικό χρόνο, ό,τι έγινε στην Αργεντινή την περασμένη δεκαετία είναι "χθες".

"Η Κ.Α.Ο. ως μοχλός παραγωγικής ανασυγκρότησης", αυτός ήταν ο τίτλος άρθρου της αναπληρώτριας υπουργού εργασίας Ράνιας Αντωνοπούλου στην "Εφημερίδα των Συντακτών" — μια συνεργατική εφημερίδα, τα μέλη της οποίας αυτοαποφάσισαν να μην πληρωθούν για τρίτο συνεχόμενο μήνα ώστε να μπορεί να εκδίδεται η εφημερίδα, την ίδια στιγμή που καταγγέλλουν αδιαλείπτως μέσα από τις σελίδες της εφημερίδας τους όποια επιχείρηση δεν καταβάλλει μισθούς στους δικούς της εργαζομένους — και καλά κάνουν που το καταγγέλλουν, όμως για τη δική τους αυτοαπόφαση το μάθαμε από τις στήλες της εφημερίδας "Το Βήμα"... Ας επιστρέψουμε όμως στην κυρία Αντωνοπούλου.

Βυτυχώς για εμάς, η πρόκληση και κατά Δραγασάκη "βίαιη ωρίμανση" του ΣΥΡΙΖΑ δεν επέτρεψε να αναπτύξει με τον ρυθμό που θέλει τη δική του οργουελική νεο-γλώσσα (θεσμοί αντί για τρόικα, συμφωνία αντί για μνημόνιο, δεν μειώνονται συντάξεις αντί για μειώνονται συντάξεις κ.λ.π.), και έτσι η κυρία Αντωνοπούλου αναγκάζεται στο άρθρο της να χρησιμοποιεί αυτή την "αποτρόπαια" καπιταλιστική γλώσσα: "Σε περιόδους οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, γίνεται πιο αναγκαία από ποτέ η διαυόφωση ενός θετικού περιβάλλοντος που να ενισχύει την ενεργοποίηση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας, ιδιαίτερα του "σχολάζοντος", λόγω της κρίσης, δυναμικού. [...] Η Κοινωνική Οικονομία και η ανάπτυξη συνεργατικών σχημάτων συνιστά ένα... εναλλακτικό μοντέλο παραγωγής. Έχει ως υπέρτατο σκοπό τη συμμετοχική λήψη αποφάσεων, την εκπλήρωση κοινωνικών αναγκών και την εξασφάλιση αξιοπρεπούς [μπλιάχ, δεν μπορώ να την πω αυτή τη λέξη] μισθού [τη λέμε και την τονίζουμε εμείς] στα μέλη των κοινωνικών εγχειρημάτων. [...] Η διαφορά τους με άλλα συνεταιριστικά ή επιχειρηματικά σχήματα είναι ότι λειτουργούν δημοκρατικά στη λήψη αποφάσεων, εφαρμόζοντας την αρχή "ένα μέλος, μία ψήφος" [βλέπετε πόσο αριστεροί είμαστε, μας λέει η κυρία Αντωνοπούλου, καταργούμε εμμέσως το διευθυντικό δικαίωμα], και ότι διανέμουν τα [μπλιάχ, ούτε αυτή τη λέξη μπορώ να την πω] κέρδη [τη λέμε και την τονίζουμε εμείς] με διαφορετικούς κανόνες από τους καθιερωμένους που ισχύουν στην αγορά [...]: 35% μοιράζεται στους εργαζόμενους του συνεταιρισμού, ενώ το 60% επενδύεται υποχρεωτικά είτε για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την επέκταση των δραστηριοτήτων της επιχείρησης είτε για τη στήριξη των αναγκών σε τοπικό επίπεδο.[...] ... Έχουμε σχεδιάσει και θα υλοποιήσουμε, άμεσα, προγράμματα δημιουργίας 2.000 νέων θέσεων εργασίας σε Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (ΚΟΙΝΩΣΕΠ), με την υποστήριξη του [μπλιάχ, νάτες πάλι αυτές οι "αποτρόπαιες" λέξεις] μισθολογικού και μη μισθολογικού κόστους των εργαζομένων."

Αναγκαία παρέμβαση. Όπως είχαμε για σαράντα χρόνια φιλοΠΑΣΟΚους αναρχικούς, έτσι έχουμε από το 2009 και μετά φιλοΣΥΡΙΖΑίους αναρχικούς. Αυτό το κομμάτι του "χώρου" που πάντα δίνει προτεραιότητα στη μορφή κι όχι στο περιεχόμενο, στο μικρότερο κακό για την αποφυγή του μεγαλύτερου, του οποίου βασικά χαρακτηριστικά αγνοεί παντελώς, και που πάντα, ως συνέπεια, σεληνιάζεται στο άκουσμα φράσεων όπως "δημοκρατική λειτουργία", "συμετοχική λήψη αποφάσεων", "ένα μέλος, μία ψήφος", "δίκαιη κατανομή των κερδών" κ.λ.π., παραμένει ποσοτικά μεγάλο και ανεπίδεκτο μαθήσεως από τα ίδια του τα

παθήματα. Η ύπαρξη "μισθών", "μισθολογικού κόστους", "κερδών" δεν του λείπει τίποτα απολύτως μπροστά στη "συμμετοχική λήψη αποφάσεων" κ.λ.π. Δεν ενδιαφέρεται καθόλου για την ουσία — την καπιταλιστική σχέση — που θέλουν να ρυθμίζουν τέτοιοι τρόποι λήψης αποφάσεων, οι οποίοι, όχι μόνον δεν αμφισβητούν αυτήν την ουσία αλλά την ενδύουν με αμεσοδημοκρατική περιβολή, καθιστώντας την αμφισβήτησή της ακόμα δυσκολότερη. Τους αφιερώνουμε — σε όσους απαρτίζουν αυτό το κομμάτι — τον πρώτο στίχο από το τετράστιχο του Βάρναλη.

Τί μας λείπει στην ουσία η κυρία Αντωνοπούλου; Ότι θέλει να βγάλει το "ελληνικό" κεφάλαιο από την κρίση του μια ώρα αρχύτερα, και γι' αυτό επεμβαίνει και δημιουργεί το "αναγκαίο" και "υποχρεωτικό" κανονιστικό πλαίσιο, βάσει του οποίου οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις/συνεργατικές θα δημιουργήσουν το απαραίτητο για την "παραγωγική ανασυγκρότηση" **κοινωνικό κεφάλαιο**. Στην εκμετάλλευση υπάρχει πάντα ένα όριο, στην αυτοεκμετάλλευση σχεδόν κανένα — ως αφεντικό του εαυτού σου μπορείς να δουλεύεις και 20 ώρες το 24ωρο, να αυτοαποφασίζεις να μην πληρωθείς όχι μόνον τις "υπερωρίες" αλλά και τον απλό μισθό σου, κι αν "ορθοποδήσει" η συνεργατική σου και αναπτύσσεται, προσλαμβάνεις μισθωτούς για να ξεκουραστείς κι εσύ λιγάκι* το δικαιούσαι. Επειδή όμως υπάρχουν και πονηρούληδες, που ίσως πάρουν τα λεφτά από τον "μηχανισμό μικροχρηματοδότησης" (όπως τον ονομάζει η κυρία Αντωνοπούλου) και γίνουν καπνός, ή μάλλον ιδιοκτήτες βίλας (σας θυμίζει ΠΑΣΟΚ;), το κανονιστικό πλαίσιο δεν καταργεί το διευθυντικό δικαίωμα αλλά το μεταβιβάζει στο κράτος, το οποίο ρυθμίζει εκ των προτέρων το ποσοστό επί των κερδών που θα πάει σε μισθούς (αν οι συνεργατικές είναι "ακραϊφώς" καπιταλιστικές) ή σε εισοδήματα (αν αυτές καμάνονται ότι είναι σοσιαλιστικές — παρεμπιπτόντως, ακόμα και σήμερα ελάχιστοι επαναστάτες αντιλαμβάνονται ότι μια συνεργατική, ακόμα κι αν δεν χρησιμοποιεί μισθωτή εργασία, αποκόπτεται από την εργατική τάξη διότι οι συμμετέχοντες σ' αυτήν γίνονται **πρώην** μισθωτοί και **νυν** εισοδηματίες), ή σε επανεπένδυση. Με τις συνεργατικές σε λειτουργία, εξακολουθούμε να έχουμε μισθούς, κέρδη, αγορά και πώληση, κεφάλαια πολύ μεγαλύτερα απ' αυτά των συνεργατικών, κράτος με διευθυντικό δικαίωμα, μείωση των απεργιών (ενάντια σε ποιον να απεργήσει ένας αυτοεκμεταλλευόμενος), και, κυρίως, έναν τρόπο οργάνωσης της μισθωτής εργασίας που δημιουργεί σχεδόν τσάμπα κοινωνικό κεφάλαιο. Αυτός είναι αντικαπιταλισμός, κι όχι ο δικός μας ο φρούφλικος κομμουνιστικός...

Ιστορικά αποδεδειγμένο I: "Ο κίνδυνος του συλλογικού εγωισμού, καθώς και του σχίσματος και της καταπίεσης, δεν είναι σε μίαν αυτόνομη κοινότητα μικρότερος απ' όσο στο έθνος ή το κόμμα, ιδίως όταν η κοινότητα μετέχει ως συνέταιρος στην παραγωγή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού μπορούμε να βρούμε στην εσωτερική ανάπτυξη των "κοινοτήτων των μεταλλωρύχων", δηλαδή στους παραγωγικούς συνεταιρισμούς των μεταλλωρύχων στη μεσαιωνική Γερμανία. Ο Μαξ Βέμπερ, σε ένα τεκμηριωμένο του κείμενο έδειξε ότι, κατά το πρώτο στάδιο αυτού, είχαμε μίαν αυξανόμενη απαλλοτρίωση των ιδιοκτητών* ότι η κοινότητα έγινε διευθυντής παραγωγής και μοίραζε τα κέρδη, ενώ τηρούσε όσο ήταν δυνατόν τις βασικές αρχές της ισότητας* αλλά ότι εγκαθιδρύθηκε μεταξύ των εργατών μια [κοινωνική] διαφοροποίηση. Διότι, σαν αποτέλεσμα της αυξανόμενης ζήτησης, οι νεοαφιχθέντες δεν γίνονταν πια δεκτοί στην κοινότητα, ήσαν "μη μέλη της κοινότητας", ήσαν μισθωτοί εργάτες, και η διαδικασία της αποσύνθεσης που έτσι εγκαθιδρύθηκε, συνεχίστηκε ώπου καθαρά καπιταλιστικές "ομάδες συμφερόντων" διέβρωσαν την κοινότητα των μεταλλωρύχων και η ένωση τελικά μετατράπηκε σε ένα καπιταλιστικό όργανο που εκμίσθωνε τους εργάτες."

Εικοσιμία ημέρες μετά το άρθρο της κυρίας Αντωνοπούλου, η ίδια εφημερίδα φιλοξένησε στις 21 Μαρτίου συνέντευξη του Αντρέας Ρουτζέρι, συγγραφέα του βιβλίου "Οι ανακτημένες επιχειρήσεις της Αργεντινής" και διευθυντή του προγράμματος "Ανοιχτή Σχολή" του Πανεπιστημίου του Μπουένος Άιρες, μιας ακαδημαϊκής πρωτοβουλίας που ερευνά το κίνημα των ανακτημένων από τους εργαζόμενους επιχειρήσεων. Είπε μεταξύ άλλων ο κύριος Ρουτζέρι: "Ανάμεσα στα βασικά χαρακτηριστικά του [κινήματος] μπορούμε να ξεχωρίσουμε τον εκδημοκρατισμό της οικονομικής οργάνωσης, με την έννοια ότι οι εργαζόμενοι είναι αυτοί που μέσω των συνελεύσεων [στο άκουσμα της λέξης αυτής οι προαναφερόμενοι αναρχικοί παθαίνουν ρεύση] παίρνουν αποφάσεις αναλαμβάνοντας καθήκοντα που άλλοτε ασκούσαν οι εργοδότες και οι διαχειριστές. Επίσης μια αλλαγή στους στόχους της επιχείρησης που πλέον εγγυάται αξιοπρεπείς **μισθούς** [δική μας η έμφαση] και **καλές συνθήκες** [δική μας η έμφαση] για τα μέλη-εταίρους της, αντί να επιδιώκεται η μεγιστοποίηση των κερδών [...]. Όταν πλέον μπορεί να ξαναρχίσει [σε μια ανακτημένη επιχείρηση] η παραγωγή [για κέρδος, συμπληρώνουμε εμείς], χρειάζεται **κεφάλαιο** [τονίζουμε

εμείς] που πρέπει να παραχθεί από την δουλειά των εργαζομένων [ξανατονίζουμε εμείς] [...] ... Οι οριζόντιες σχέσεις και η δημοκρατία δεν εγγυώνται από μόνες την οικονομική επιβίωση. Γι' αυτό και πρέπει να αξιοποιηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να οικοδομηθεί μια συλλογική διαχείριση ικανή να αντιμετωπίσει τους περιορισμούς και τις συνθήκες που επιβάλλει η καπιταλιστική αγορά." Ίδου, λοιπόν, τα βασικά χαρακτηριστικά των ανακτημένων επιχειρήσεων, όλα τους απολύτως καπιταλιστικά: κεφάλαιο, μισθοί, κέρδη, αγορά. Βλέπουμε, ξανά, ότι η καπιταλιστική κοινωνική σχέση ενδύεται τον αμεσοδημοκρατικό μανδύα όταν χρειάζεται πάμφθινη παραγωγή κεφαλαίου μέσω της αυτοεκμετάλλευσης των εργαζομένων.

Η ίδια εφημερίδα, ενδιαμέσως των δύο αυτών δημοσιεύσεων, στις 2 Μαρτίου, φιλοξενούσε άλλη συνέντευξη, του Κλάους Νιντερλάντερ, διευθυντή των "Συνεταιρισμών της Ευρώπης", που έλεγε τα ίδια με τους Ρουτζέρι και Αντωνοπούλου, και μας εγγυάτο ότι από τους συνεταιρισμούς "όλοι μπορούν να κερδίσουν και όλοι μπορούν να αναπτύξουν τα ταλέντα τους". Χάρη στην κυρία Αντωνοπούλου, από τις αρχές Απριλίου θα "τρέξει" Πρόγραμμα επιμόρφωσης στην Επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Οικονομία. Να τρέξουμε για να κερδίσουμε κι εμείς; Ο δε πρόεδρος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΓΣΕΒΕΕ) αγωνιά σε ραδιοφωνική συνέντευξή του για το πότε θα γίνει η αξιολόγηση για να έρθει αμέσως μετά ο αναπτυξιακός νόμος και οι διατάξεις του που θα αφορούν τον συνεργατισμό.

Ιστορικά αποδεδειγμένο II: "Ο Μπουσές, που... σχεδίασε και ενέπνευσε την ίδρυση των παραγωγικών συνεταιρισμών στη Γαλλία, είναι κι αυτός κατά βάθος "ουτοπικός" σοσιαλιστής. [...] Διέκρινε εξαιρετικά καθαρά τους περισσότερους κινδύνους που απειλούν τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα του παραγωγικού συνεταιρισμού από τα έσω, και κυρίως την ολοένα αυξανόμενη διαφοροποίηση στο εσωτερικό του συνεταιρισμού κατά τα πρώτα του στάδια, ανάμεσα στους συντρόφους που τον ίδρυσαν και στους εργάτες που ήρθαν μετά — μια διαφοροποίηση που βάζει στον συνεταιρισμό, μολονότι υποστηρίζει με σθένος τον σοσιαλισμό, την αναμφισβήτητη σφραγίδα της ένταξής του στην καπιταλιστική τάξη πραγμάτων. Για την εξάλειψη αυτού του κινδύνου, ο Μπουσές έλαβε δύο αντίμετρα στο τροποποιημένο πρόγραμμα που δημοσίευσε μετά τις πρώτες του πρακτικές εμπειρίες του 1831: πρώτον, το "κοινωνικό κεφάλαιο" που θα αυξάνει κάθε φορά με την προσθήκη του ενός πέμπτου των κερδών, θα μένει αναπαλλοτρίωτη και εξ αδιαιρέτου ιδιοκτησία της εταιρίας, η οποία κηρύσσεται άλυτη και διαρκώς εν ισχύεται αποκτώντας νέα μέλη και δεύτερον, η εταιρία δεν θα μισθώνει εξωτερικούς εργάτες ως μισθωτούς για περισσότερο από ένα έτος [δική μας η έμφαση], και κατόπιν θα είναι υποχρεωμένη να δέχεται νέους συντρόφους ανάλογα με τις ανάγκες της [...] Για το πρώτο απ' αυτά τα σημεία, ο Μπουσές λέει ότι, αν παραμερίσουμε αυτό το κεφάλαιο, η εταιρία "θα μοιάζει με όλες τις άλλες εμπορικές εταιρίες" θα είναι επωφελής μόνο στους ιδρυτές και επιζήμια σε όλους όσοι δεν συμμετείχαν εξ αρχής, διότι στα χέρια των πρώτων θα γίνει τελικά ένα όργανο εκμετάλλευσης." ... Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός κεφαλαίου που θα απορροφούσε τελικά "το βιομηχανικό κεφάλαιο ολόκληρης της χώρας και θα απαλλοτρίωνε έτσι όλα τα παραγωγικά μέσα δια μέσου των εργατικών συνεταιρισμών". Όπως είναι φυσικό, πολύ λίγο τήρησαν τα δύο αυτά αντίμετρα οι εταιρίες που ιδρύθηκαν υπό την επιρροή του Μπουσές και μετά από 20 χρόνια η βασική αρχή του αδιαίρετου κεφαλαίου γνώρισε τέτοιαν αμφισβήτηση, ώστε, όσοι της έμειναν πιστοί, αναγκάστηκαν να δώσουν σκληρή και άκαρπη μάχη γι' αυτήν, καθώς και για την βασική αρχή με την οποία οι περιουσιακές συνθήκες θα άλλαζαν και το κεφάλαιο θα έμπαινε υπό την κυριαρχία της εργασίας — μια βασική αρχή που έπρεπε να υποστηριχθεί αν ο συνεταιρισμός ήθελε να ωφελήσει ολόκληρη την εργατική τάξη και όχι μόνο*τους λίγους τυχερούς ιδρυτές, που χάρη σε αυτό, είχαν γίνει εισοδηματίες αντί για μισθωτοί*.".

Τη φράση του Μπουσές, με την οποία τελειώνει το ανωτέρω χωρίο, την επαναλαμβάνει ο Μπακούνιν το 1873, για να αιτιολογήσει την εκ μέρους του απόρριψη του συνεργατισμού. Λέει ο Μπακούνιν: "Ακόμα και στις σπάνιες περιπτώσεις που ένας συνεταιρισμός κατορθώσει να επιβιώσει μετά από μεγάλη πάλη, το μοναδικό αποτέλεσμα μιας τέτοιας επιτυχίας θα είναι να γεννηθεί στους κόλπους της εξαθλιωμένης μάζας του προλεταριάτου μια τάξη νέων προνομιούχων, τυχερών μελών ενός συνεταιρισμού." Η πολεμική του Μπακούνιν στον συνεργατισμό είναι συνάμα και αυτοκριτική, αφού το 1869 συμμαχησε με τον Μαρξ στην Α' Διεθνή, σε μια προσπάθεια να υιοθετηθεί απ' όλους ο συνεργατισμός και να περιοριστεί έτσι η προουντονική επιρροή στην Α' Διεθνή. Το περισσότερο που κατά τον Μπακούνιν μπορούν να πάρουν οι εργάτες από τον συνεργατισμό είναι το ενοποιητικό του στοιχείο και η εκμάθηση της διεύθυνσης των ίδιων τους των δραστηριοτήτων. Αυτά,

με τη σειρά τους, θα αποτελούν την πρώτη ύλη για την βαθμιαία ενδυνάμωση της συγκρουσιακής δράσης της εργατικής τάξης κατά του Κεφαλαίου, έως ότου αλλάξει ο συσχετισμός δύναμης μεταξύ Κεφαλαίου και Εργατικής Τάξης και γίνουν έτσι πρόσφορες οι υλικές συνθήκες για επανάσταση. Σε αντίθεση με τον Μαρξ και τον Κροπότκιν, ο Μπακούνιν αντιλαμβάνεται ως κυοφορία της επανάστασης την βαθμιαία διάδοση της σοσιαλιστικής ιδέας μέσω της αλληλέγγυας δράσης της εργατικής τάξης εν μέσω υλικών συνθηκών άθλιων ή διαρκώς επιδεινούμενων, και ως γέννηση της επανάστασης την έναρξη της οικοδόμησης του σοσιαλιστικού κολλεκτιβισμού του. Για τους Μαρξ και Κροπότκιν, η νέα και κομμουνιστική κοινωνία κυοφορείται μέσα στην παλαιά και καπιταλιστική, υλικά και όχι μόνον ως ιδέα. Η γέννηση της επανάστασης θα γενικεύσει αυτό που ζούσε ως μερικό και αποσπασματικό στην παλαιά κοινωνία: την κομμουνιστική διάσταση που εμπεριέχουν οι ανθρώπινες σχέσεις και στην καπιταλιστική κοινωνική σχέση. Όχι η ιδέα, αλλά οι κοινότητες που χτίζουν οι μισθωτοί εργάτες στους καπιταλιστικούς χώρους που ζουν, κινούνται και δρουν, επιζητούν την γενίκευσή τους σε κοινωνική σχέση μέσω της επανάστασης. Και οι τρεις, ωστόσο, υποστήριζαν την διαρκή εγρήγορση στην οποία πρέπει να βρίσκεται το ταξικό πνεύμα και η ταξική ανάλυση και κριτική ώστε να προκύπτει όσο γίνεται γρηγορότερα η διάλυση οιασδήποτε εμφανιζόμενης αυταπάτης ή υπερεκτίμησης των αποτελεσμάτων της ταξικής δράσης. Γι' αυτό και βρίσκουμε αντιφάσεις στα έργα και στις πράξεις τους: δεν ήσαν μονοδιάστατοι και "καλοπυωμένοι". Ό,τι φαίνεται να υιοθετούν για ένα διάστημα, κατόπιν το απορρίπτουν ή, συνηθέστερα, το επανανοηματοδοτούν με μια πιο αναλυτική και κριτική μεθοδολογία. Κάτι που θα διαπιστώσουμε στη στάση του Μαρξ απέναντι στον συνεργατισμό.

Στο κείμενο που συντάσσει ο Μαρξ το 1864 για την Α' Διεθνή, γνωστό ως Έναρκτηρία ομιλία στη Διεθνή Ένωση Εργατών, αποδίδει πολύ μεγάλη σημασία στις συνεργατικές, που συνιστούν "έναν θρίαμβο της πολιτικής οικονομίας της εργασίας επί της πολιτικής οικονομίας της ιδιοκτησίας". Ωστόσο, "δεν πρέπει να υπερεκτιμάται η αξία των συνεργατικών" αν και συνιστούν μια απτή απόδειξη ότι η εργατική τάξη μπορεί να διευθύνει η ίδια τις υποθέσεις της, οι ίδιες οι συνεργατικές δεν μπορούν μόνες τους να χειραφετήσουν την τάξη για να γίνει αυτό, πρέπει και αυτές να εργαστούν από κοινού με τις άλλες εργατικές οργανώσεις, οικονομικές και πολιτικές, με στόχο την κατάληψη της πολιτικής εξουσίας (= την μετάθεση της πολιτικής ισχύος της αστικής τάξης στα χέρια της εργατικής τάξης· αυτό σημαίνει η φράση του Μαρξ και όχι "κατάληψη της πολιτικής εξουσίας στα κοινοβούλια", όπως είναι πια διαδεδομένο να ερμηνεύεται αυτή η φράση μετά την εμφάνιση του μπολσεβικισμού), διότι μόνον έτσι μπορούν τα μερικά και αποσπασματικά κομμουνιστικά εγχειρήματα προ της επανάστασης να μεταβιβάσουν το βασικό χαρακτηριστικό τους — την κατάργηση της μισθωτής εργασίας — σε όλη την κοινωνία γενικά και να το μετατρέψουν έτσι σε γενικό και θεμελιώδες χαρακτηριστικό της νέας κοινωνικής σχέσης. Αναφερόμαστε βεβαίως στην αναγκαιότητα διαμεσολάβησης των αγώνων της τάξης από τον σκοπό της, την κατάργηση της μισθωτής εργασίας, ή, με άλλα λόγια, την ένταξη των αγώνων στην εξυπηρέτηση αυτού του σκοπού. Τα μόλις λεχθέντα είναι στην πραγματικότητα το νόημα που αβίαστα εξάγεται από τα λεγόμενα του Μαρξ στο κείμενο Κατευθυντήριες γραμμές για τους εκπροσώπους στο συνέδριο της Γενεύης, το 1866. Αυτό όμως που εξακολουθεί να παραμένει αδιαμόρφωτο στη σκέψη του Μαρξ είναι η πολιτική μορφή, οργανικό μέρος της οποίας θα συνιστούν οι συνεργατικές. Η Παρισινή Κομμούνα, του 1871, είναι η πολιτική μορφή που έβγαλε ο Μαρξ, ικανή να παγιώσει τον στόχο της εργατικής τάξης σε κοινωνική σχέση. Από το 1871 και μετά, ο Μαρξ εντάσσει τις συνεργατικές στη σκέψη του ως οργανικό κομμάτι της. Όμως, όπως και ο Μπακούνιν, και απ' αφορμή μια συνολικότερη εξέταση των συμβάντων που εκτυλίχθηκαν στη διάρκεια της Παρισινής Κομμούνας, ο Μαρξ επανεξετάζει τον συνεργατισμό και, ακριβώς επειδή αυτός συνιστά πια οργανικό μέρος της σκέψης του, τον υποβάλλει σε αυστηρή κριτική. Από αυτήν την κριτική εμείς διαθέτουμε το κομμάτι της που εντυπώθηκε στην Κριτική του Προγράμματος της Γκότα — δεν γνωρίζουμε, στην ουσία, πόσο βαθιά έφτασε αυτή η κριτική κι αν έφτασε, όπως του Μπακούνιν, στην πλήρη απόρριψη του συνεργατισμού. Αυτό που γνωρίζουμε είναι ότι, εν παραλλήλω με μια άκρας ειρυνική αντιμετώπιση όλων των μέχρι τότε συνεργατικών πειραματισμών και των θεωρητικών των όπως οι Μπουσέζ, Μπλάν και Λασσάλ, ο Μαρξ έχει πια αφαιρέσει από τη σκέψη του ένα μειονέκτημα που συνιστούσε και μειονέκτημα σχεδόν όλων των μέχρι τότε συνεργατικών πειραματισμών: τη δυνατότητα των ιδρυτικών μελών μιας συνεργατικής να αντλούν τόκο από το συνεργατικό εταιρικό κεφάλαιο, και επίσης την υποχρέωση των νέων μελών μιας συνεργατικής να παραμένουν για ένα διάστημα μισθωτοί, πριν ενταχθούν πλήρως σε αυτήν και απολαύσουν τα δικαιώματα που απολαμβάνουν οι παλαιότεροι. Στην Κριτική του στο Πρόγραμμα της Γκότα, ο Μαρξ προτείνει ίσο μισθό για όλους.

Προφανώς δεν υποστηρίζουμε ότι ο Μαρέ ήταν υπέρ της μισθωτής εργασίας. Από κοινού με την "δικτατορία του προλεταριάτου" (αναγκαία μέχρι τη διάλυση και των τελευταίων ένοπλων εστίων αντίστασης της αστικής τάξης και των πιστών σε αυτήν κοινωνικών δυνάμεων) και την ανάπτυξη του Τομέα I της παραγωγής (σε σημείο ώστε να μπορεί να συγκροτηθεί αρχικά και να συντηρείται κατόπιν ο αναγκαίος βαθμός ανάπτυξης του Τομέα II της παραγωγής = παραγωγής καταναλωτικών προϊόντων), ο ίσος μισθός συνιστούσε και αυτός μέρος του μαρξικού μεταβατικού προγράμματος. Ωστόσο η διατήρηση του μισθού, ίσου ή άνισου δεν έχει καμία απολύτως σημασία, συνιστά ένα κάθε άλλο παρά αναγκαίο διακόβευμα. Έχοντας πλήρη επίγνωση του κινδύνου να καταλήξει τελικά η επανάσταση να συντηρεί συλλογικές μορφές καπιταλιστικής κοινωνικής σχέσης μέσω εργατικών/αγροτικών συλλογικών εγχειρημάτων (συνεργατικών, συνεταιρισμών, κολλεκτίβων) που υιοθετούν μορφές μέτρησης της ατομικής εργασίας ή της αναγκαίας/βασικής καταναλωτικής δαπάνης κατ' άτομο ή κατά οικογένεια (επιταγές εργασίας, ημερήσια δελτία κατανάλωσης κ.λ.π.), οι Καφιέρο και Κροπότκιν ξεκάθαρα υποστήριξαν ότι το κόκκινο λάβαρο του κομμουνιστικού κινήματος αντιπροσωπεύει την κατάργηση της μισθωτής εργασίας ήδη από την εξεγερσιακή φάση της επανάστασης, που με τη νίκη της αυτή η τελευταία παγώνει τον εξοβελισμό οποιασδήποτε μορφής μίσθωσης ανθρώπινης εργασίας από τις κοινωνικές σχέσεις — και λέμε "οποιασδήποτε μορφής" διότι η καπιταλιστική μορφή εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο ευπεριέχει μέσα της — ως διαλεκτικό τους ξεπέραςμα — όλες τις προηγούμενες κοινωνικές σχέσεις εκμετάλλευσης που στηρίζονταν στη μια ή την άλλη μορφή μέτρησης της εργασίας ή των αναγκών (αντιπραγματισμός, δουλοκτησία, δουλοπαροικία). Όπως λένε οι Καφιέρο και Κροπότκιν, δεν μπορεί να υπάρξει ακριβές μέτρο της αξίας της εργασίας και οι παρεχόμενες στην κοινωνία υπηρεσίες δεν μπορούν να αποτιμηθούν σε μισθό χρηματικό ή οποιουδήποτε άλλου είδους (επιταγές εργασίας, δελτία σίτισης κ.λ.π.). "Μια κοινωνία που έχει πάρει υπό την κατοχή της όλον τον κοινωνικό πλούτο και έχει θαρραλέα διακηρύξει ότι όλοι έχουν δικαίωμα σε αυτόν — όποιο κι αν είναι το μερίδιό τους στην παραγωγή του — θα υποχρεωθεί να εγκαταλείψει κάθε είδους μισθό, είτε σε χρήμα είτε σε επιταγές εργασίας, υπό οποιαδήποτε μορφή και αν εμφανίζεται εαυτός." Και συνεχίζει ο Κροπότκιν: "το σύγχρονο [του 19ου αιώνα] συνεταιριστικό κίνημα που, αρχικά και κατ' ουσίαν, είχε τον χαρακτήρα της αλληλοβοήθειας, συχνά εκφυλίστηκε σε μετοχικό καπιταλισμό και σε συνεταιριστικό εγωισμό".

Ιστορικά αποδεδειγμένο III: "Όταν ο Ουίλιαμ Κινγκ σταμάτησε την έκδοση του περιοδικού του το 1830, είχαν ήδη δημιουργηθεί 300 εταιρίες υπό την επιροπή της διδασκαλίας του. Αυτές, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, ήταν βραχύβιες διότι επικρατούσε μέσα τους το "εγωιστικό πνεύμα" [= ο συνεταιριστικός εγωισμός], όπως είπε ένας ηγέτης τους στο συνέδριο του 1832. [...] Χαρακτηριστικό του όλου προβλήματος της συνεταιριστικής δραστηριότητας στο πεδίο της παραγωγής είναι το ότι, στα ατμοκίνητα νηματούργεια που κατασκεύαζαν οι Ισότιμοι πρωτοπόροι, μόνον οι μισοί εργάτες ήταν μέλη της εταιρίας και επομένως μέτοχοι ["Κ.Α.": δική μας η έμφαση], και ότι αυτοί [οι εργάτες/μέτοχοι] αμέσως εφάρμοζαν την αρχή να ανταμείβουν την εργασία [των άλλων μισών] με μισθό [δική μας πάλι η έμφαση] αλλά να διανέμουν τα κέρδη αποκλειστικά μεταξύ των μετόχων [δική μας πάλι η έμφαση] = "επιχειρηματιών και ιδιοκτητών της επιχείρησης", όπως παρατηρεί στη μονογραφία του για τους Πρωτοπόρους ο σημαντικός συνεταιριστής Βικτόρ Αιμέ Υπέρ. [...] Ο [συνεταιριστής] Κάρολος Ζιντ δεν έπεφτε πολύ έξω όταν μας θύμισε τον μύθο του λύκου που μεταμφιέστηκε σε τσομπάνη και όταν εξέφρασε τον φόβο ότι, αντί να κάνουμε το κράτος "συνεταιριστικό", θα καταφέρουμε απλώς να κάνουμε τον συνεταιρισμό "κρατικό". Ο Ταίνις έκρινε ότι οι συνεταιρισμοί παραγωγών και καταναλωτών θα "έστηναν τα θεμέλια μιας οικονομικής οργάνωσης που θα εναντιωνόταν ανοιχτά στην υπάρχουσα κοινωνική τάξη πραγμάτων" και ότι θεωρητικά "ο καπιταλιστικός κόσμος, ως συνέπεια αυτού, θα εξαρθρωνόταν". Αλλά η "θεωρία" δεν μπορεί ποτέ να γίνει πραγματικότητα όσο οι μορφές ζωής του καπιταλισμού διαποτίζουν τη συνεταιριστική δραστηριότητα."

Στην Ελλάδα, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί πρωτίστως και οι βιοτεχνικοί δευτερευόντως έχουν μακρά ιστορία. Αποτελέσαν και αποτελούν μικρές ή και μεγάλες εταιρίες αρχικά μεμονωμένων παραγωγών που μέσω της συνένωσής τους ήθελαν και θέλουν να αυξήσουν τις πιθανότητες επιβίωσης και διάθεσης των προϊόντων τους στην αγορά. Λειτουργήσαν και λειτουργούν με καπιταλιστικούς όρους, ως μετοχικές εταιρίες που ανάλογα με τις ανάγκες της παραγωγής τους μισθώνουν ανθρώπινη εργασία. Σήμερα, στην Ευρώπη, η οργάνωση "Συνεταιρισμοί Ευρώπης" συσπειρώνει 90 συνεταιριστικές ομοσπονδίες και ενώσεις από 32 ευρωπαϊκές χώρες, που εκπροσωπούν 123 εκατομμύρια πολίτες-μέλη 160.000 συν-

εταιρισμών και απασχολούν 5,4 εκατ. εργαζόμενους. Στην Ελλάδα, πάλι, έγινε μια προσπάθεια στο μέσον της δεκαετίας του 1980 να λειτουργήσουν συνεταιριστικά κάποιες από τις βιομηχανικές επιχειρήσεις που οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες τους απαξίωσαν την περαιτέρω λειτουργία τους και τις εγκατέλειψαν. Στα πρόσφατα χρόνια της κρίσης, μετά το 2008, ξεπηδούν εδώ κι εκεί "αυτοδιαχειριστικά" εγχειρήματα στα πλαίσια είτε, πάλι, εγκαταλελειμμένων από τους ιδιοκτήτες τους επιχειρήσεων είτε από απολυθέντες εργάτες που επιδίδονται σε μια προσπάθεια να σώσουν τη δουλειά τους και να μην μείνουν άνεργοι (Εφημερίδα των Συντακτών, Παπαδόπουλος-Παγούρας ΑΒΕΕ στην Πατρίδα Ημαθίας, ΒΙΟΜΕ στη Θεσσαλονίκη κ.λ.π.). Αυτές βεβαίως συνυπάρχουν με τους "παραδοσιακούς" συνεταιρισμούς που όπως ήδη είπαμε έχουν μακρά παράδοση στην Ελλάδα, ενώ ακολουθούν τα ίδια βήματα με όλες όσες προηγήθηκαν: ενδύουν με τον αμεσοδημοκρατικό μανδύα την ήδη υπάρχουσα καπιταλιστική κοινωνική σχέση, με μόνη διαφορά ότι αντιτίθενται στις πιο "αρπακτικές" και "παρασιτικές" πτυχές της και θέλουν έτσι να βγάλουν στην επιφάνεια ένα άλλο και "πιο ανθρώπινο" πρόσωπό της. Όπως λένε οι εργαζόμενοι στη ΒΙΟΜΕ, "επαναλειτουργήσαμε το εργοστάσιο για να κρατήσουμε τις δουλειές μας, το εργοστάσιο [ως] ζωντανό κύτταρο της πληττόμενης οικονομίας και την παραγωγή ενεργή". Τι είναι αυτή η "πληττόμενη οικονομία"; Καπιταλιστική. Τι είναι η "παραγωγή"; Καπιταλιστική. Που στοχεύουν; "Στοχεύουμε πολύ ψηλά. [...] Σύμφωνα με τους λογαριασμούς μας, λέμε πως θα καταφέρουμε να τετραπλασιάσουμε τον κύκλο εργασιών της προηγούμενης λειτουργίας και να πενταπλασιάσουμε ή να εξαπλασιάσουμε τον αριθμό των εργατών/συνεργατών στο εγχείρημα. [...] Και όλα αυτά με ίδια κεφάλαια..." Όπως βλέπουμε, οι εργάτες της ΒΙΟΜΕ ξεφορτώθηκαν τ' αφεντικό τους αλλά μιλούν την ίδια ακριβώς γλώσσα με αυτό. Όσο για την αμεσοδημοκρατία τους, "κανένας εργαζόμενος μη μέτοχος, κανένας μέτοχος μη εργαζόμενος, κάθε εργαζόμενος μία ψήφος και μία μετοχή". Η "ουτοπία" τους; "Δίκαιη διανομή του παραγόμενου πλούτου και φυσικά πιο δίκαιες εμπορικές σχέσεις χωρίς παρασιτικό κέρδος και με διανομή των κερδών στην ίδια την κοινωνία". Και ρωτάμε εμείς: ο τρόπος λήψης των αποφάσεων αλλάζει από μόνος του την υλική βάση της κοινωνίας; Ασφαλώς και όχι.

Όπως έχουμε ξαναπεί από τούτες τις σελίδες, θα είχαμε ξεπερδέψει προ πολλού από τον καπιταλισμό αν η πλειονότητα των ανθρώπων και πρωτίστως των κομμάτων της αριστεράς του κεφαλαίου δεν διακινούσε το ιδεολόγημα περί καπιταλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο, περί "εξανθρωπισμού του". Η εναλλακτική λύση που προσφέρουν αυτά τα κόμματα αποτρέπει τους ανθρώπους και το ίδιο το σύστημα από το να λειτουργήσουν **ακριβώς βάσει των αρχών που αυτό πρεσβεύει**. Αν αφηθεί το σύστημα να λειτουργήσει βάσει αυτών των αρχών, θα καταρρεύσει πάραυτα. Καμία κοινωνία δεν μπορεί να λειτουργήσει βάσει μιας απολύτως ατομικιστικής και συμφεροντολογικής σκέψης και πρακτικής.

Σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές, πάνω από 75 εκατομμύρια ευρωπαίοι νέοι είναι άνεργοι. Μέσω των συνεταιρισμών θα οργανωθεί η απασχόλησή τους για να μειωθεί η ανεργία, να έχουν ένα ελάχιστο εισόδημα με αντίτιμο την αυτοεκμετάλλευσή τους και, όπως είπαμε ήδη, να δημιουργείται πάμφθινα κοινωνικό κεφάλαιο. Μέσω ποιας κοινωνικής σχέσης; Της καπιταλιστικής, βεβαίως. Στις 18 και 19 Απριλίου θα συναντηθεί στις Βρυξέλλες το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Νέων Συνεταιριστών, θα είναι η τρίτη του συνάντηση στο πλαίσιο της γενικής συνέλευσης των Συνεταιρισμών Ευρώπης. Στόχος της συνάντησης να μετατραπεί το Ε.Δ.Ν.Σ. σε επίσημη οργάνωση με την έγκριση του καταστατικού της στις Βρυξέλλες. "Βεπφρασμένος στόχος [του δικτύου] είναι να μετασηματιστεί η οικονομία σε ένα σύστημα που εξυπηρετεί τη συλλογική ευεξία [εργασιοθεραπεία εννοεί;] των ανθρώπων μέσα από την ανακατανομή των πόρων και τη συλλογική ιδιοκτησία". Νάτη πάλι η "αναδιανομή". Όπως κι η σοσιαλδημοκρατία, οι συνεργατικές δικαιολογούν την ύπαρξή τους και τη λειτουργία τους μέσω μιας δικαιότερης αναδιανομής του καπιταλιστικά παραγόμενου κοινωνικού πλούτου. Για το γεγονός ότι αυτός ο πλούτος παράγεται με καπιταλιστικό τρόπο... τσιμουδιά. Αυτοδιαχείριση με τη βούλα των Βρυξελλών...

Με αυτό το τεύχος/κείμενο ολοκληρώνουμε μια τρίπτυχη κριτική στον κοινοτισμό, στη σοσιαλδημοκρατία και στον συνεργατισμό. Μια πιο εκτεταμένη ιστορικά και διεισδυτικότερη αναλυτικά επεξεργασία του συνεργατισμού θα εδραίωνε ασφαλώς πολύ περισσότερο τις "θεωρητικές" θέσεις που προβάλλονται μέσω αυτού του κειμένου. Επειδή γνωρίζουμε ότι, όχι μόνον ο ΣΥΡΙΖΑ αλλά ολόκληρη η Ευρώπη θα παίξει μπάλα στο γήπεδο του συνεργατισμού, θα επανερχόμαστε βεβαίως επ' αυτού τακτικά. Οι ενδιαφερόμενοι για τα προηγηθέντα τεύχη που φιλοξενούν αυτήν την τρίπτυχη κριτική, μπορούν να ζητήσουν με ένα πρώτο πέρασμα από το βιβλιοπωλείο Ελεύθερος Τύπος τα τεύχη αυτά και θα τα έχουν στο δεύτερο πέρασμά τους από εκεί. Το σημαντικό είναι να συνδράμουν στην κριτική του συνεργατισμού και άλλοι σύντροφοι με κείμενό τους, μήπως και αποτραβηχτεί η ομίχλη του "επαναστατικού εγχειρήματος" που τον καλύπτει.